ELEKTROENERĢIJAS TIRGUS APSKATS

Latvenergo 75

2015. gada februāris

SATURS

Estlink-2 nodrošinājis divkārši lielu importētās elektroenerģijas apjomu no Somijas

Paredzams, ka no 2015. gada 1. aprīļa obligātā iepirkuma komponente nemainīsies

Estlink-2 nodrošinājis divkārši lielu importētās elektroenerģijas apjomu no Somijas

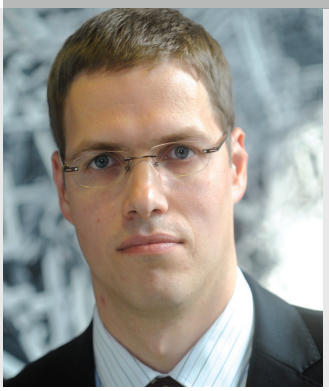

Dr.sc.ing. **Gatis Junghāns,**
Tirdzniecības attīstības daļas vadītājs,
AS „Latvenergo"

2014. gads elektroenerģijas tirgū iezīmējās ar vairākiem būtiskiem aspektiem:

- *Eslink-2* nodošana ekspluatācijā ievērojami palielināja importētās elektroenerģijas apjomu no Somijas uz Baltiju, izlīdzinot elektroenerģijas cenas Igaunijā un šajā reģionā. Importa pieaugums Baltijas elektroenerģijas lietotājiem deva iespēju iegādāties vairāk lētākas elektroenerģijas no Skandināvijas, tādējādi samazinot Baltijas elektroenerģijas ražošanu 2014. gadā par 12 %, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.
- 2014. gadā Daugavā bija zema ūdens pietece – vidēji par 34 % zemāka par ilggadēji vēsturiski novēroto daudzumu.
- Siltais gada sākums 2014. gadā veicinājis par procentu zemāku elektroenerģijas patēriņu Baltijā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.
- Kopumā 2014. gadā Latvijā un Lietuvā elektroenerģijas cenas pieauga vien par 2 %, lai gan abās valstīs bija mazāki elektroenerģijas izstrādes apjomi, kā arī ierobežojumi pārvades jaudas kapacitātē un zems ūdens pieteces līmenis.
- Novembrī *Nasdaq OMX* biržā tika sākta Latvijas elektroenerģijas finanšu darījumu kotācija, dodot ieskatu turpmāko elektroenerģijas cenu prognozēšanā.

Pēc augstajām elektroenerģijas cenām vasaras periodā decembrī otro mēnesi pēc kārtas bija novērojama elektroenerģijas cenu samazināšanās Latvijā un Lietuvā, *Nord Pool Spot* vidējām decembra cenām samazinoties līdz 48,87 EUR/MWh, kas attiecībā pret novembra cenām nozīmēja 3 % samazinājumu.

1. att. Elektroenerģijas cenas *Nord Pool* Spot biržā Baltijā
(EUR/MWh) *(avots: Nord Pool Spot)*

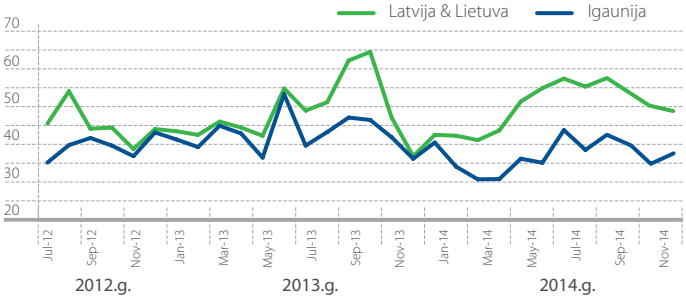

2014. gada vidējā elektroenerģijas cena abās valstīs bija 50,12 EUR/MWh Latvijā un 50,13 EUR/MWh Lietuvā, tādējādi pieaugot par 2 %, salīdzinot ar 2013. gadu. Cenu pieaugumu veicināja zemāks hidroelektrostacijās saražotās elektroenerģijas apjoms, jo visu gadu saglabājās mazāks ūdens pieteces daudzums Daugavā ilggadējos vēsturiski reģistrētajos novērojumos, kā arī ierobežojumi pārvades jaudas kapacitātē.

Savukārt elektroenerģijas cenas *Nord Pool Spot* Igaunijas apgabalā decembrī pakāpās līdz 37,42 EUR/MWh, kas bija par 6 % augstāk nekā šī gada novembrī. Tā kā decembrī netika novēroti būtiski *Estlink-2* pārvades jaudas traucējumi un Igaunijas elektroenerģijas cenas lielākoties bija vienādas ar Somijas elektroenerģijas cenām, cenu pieaugumu Igaunijā izskaidroja līdzvērtīgs 5 % kāpums Somijas elektroenerģijas cenās. 2014. gada vidējā cena Igaunijā bija 36,02 EUR/MWh, kas, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, nozīmēja 12 % samazinājumu. Šāds cenas kritums galvenokārt skaidrojams ar *Estlink-2* nodošanu ekspluatācijā 2013. gada decembrī, tādējādi būtiski palielinot pārvades jaudas kapacitāti starp Somiju un Igauniju un nodrošinot plašāku pieeju lētākam elektroenerģijas importam no Skandināvijas.

2.att. Vidējā elektroenerģijas tirgus cena 2014. gada decembrī Skandināvijas un Baltijas tirgū (EUR/MWh) (avots: *Nord Pool Spot*)

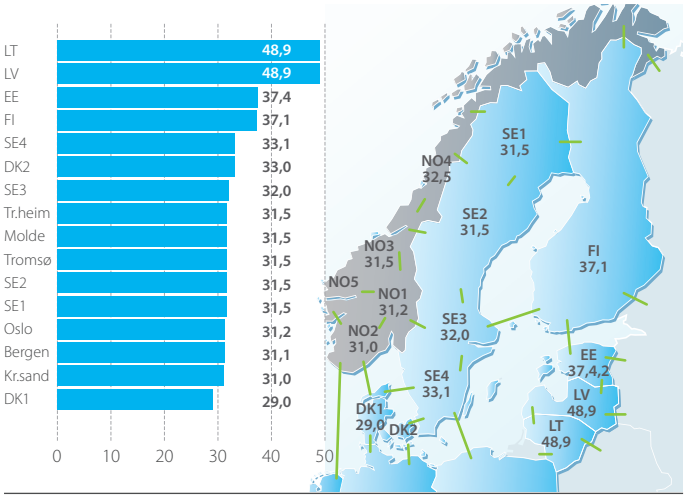

Baltijas valstīs elektroenerģijas tirgus cenu līmenis ir augstāks nekā Skandināvijā (sk. 2. attēlu), un tāds tas saglabājās visu 2014. gadu. Galvenais iemesls cenu atšķirībai, īpaši Latvijā un Lietuvā, ir ierobežota starpvalstu tirdzniecībai pieejamā pārvades jauda. Latvijā un Lietuvā decembrī elektroenerģijas tirgus cena bija vidēji par 17,38 EUR augstāka nekā Skandināvijā. Savukārt Igaunijā decembrī elektroenerģijas tirgus cena bija vidēji par 5,93 EUR augstāka nekā Skandināvijā.

Prognozes rāda: 2015. gadā elektroenerģijas cenas Baltijā saglabāsies tuvu iepriekšējā gada līmenim

Šī gada 11. novembrī *Nasdaq OMX* biržā tika sākta Latvijas elektroenerģijas finanšu darījumu kotācija, kas paver iespēju redzēt elektroenerģijas tirgus cenas prognozi pat turpmāko divu gadu periodā (sk. 3. attēlu). Esošās forward cenas turpmākajiem trīs ceturkšņiem rāda, ka Latvijā vidējā sagaidāmā tirgus cena ir ļoti tuva 2014. gada attiecīgā perioda tirgus līmenim. Vidējā tirgus cenu starpība Latvijā un Igaunijā šajā periodā tiek prognozēta 11,13 EUR līmenī, kas ir par 3 EUR mazāka nekā 2014. gadā pēdējos trīs ceturkšņos. Cenu starpības mazināšanās skaidrojama ar zemāku Latvijas tirgus cenas prognozi, kas šī gada pēdējiem trim ceturkšņiem ir 51,7 EUR/MWh līmenī jeb par 2 % zemāka nekā 2014. gada atbilstošā perioda vidējā tirgus cena.

3. att. Elektroenerģijas *spot* un *forward* cenas statistika un prognoze Latvijas un Igaunijas tirgū (EUR/MWh)
(avots: Nord Pool Spot un *Nasdaq OMX Commodities)*

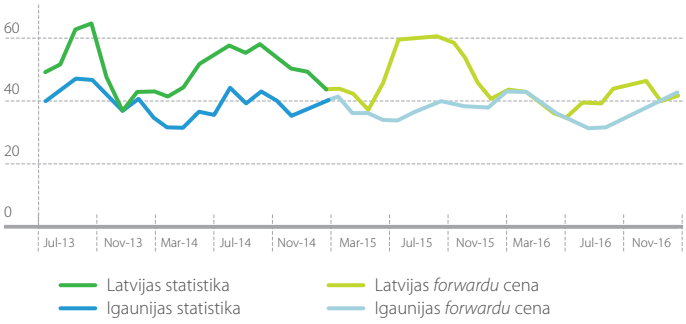

Tikmēr tirgus aplēses liecina, ka līdz ar papildu pārvades jaudas ieviešanu starp Zviedriju un Lietuvu starpība starp elektroenerģijas cenām 2016. gadā Latvijā un Igaunijā samazināsies.

Lētākas elektroenerģijas pieejamība caur starpsavienojumu *Estlink-2* samazina ģenerācijas apjomu Baltijā 2014. gadā

Apkures sezona un vēsāki laika apstākļi decembrī veicinājuši 10 % lielu pieaugumu Baltijas valstu elektroenerģijas ražošanā, kas sasniedza augstāko mēneša apjomu kopš 2014. gada janvāra. Pieaugumu visstraujāk sekmēja Lietuva, kur kopējais saražotais apjoms decembrī, salīdzinot ar novembri, pieaudzis par 30 % – līdz 282 GWh (sk. 4. attēlu). Saražotais elektroenerģijas apjoms Igaunijā pieauga par 8 %, Latvijā pieaugums bija vismērenākais jeb par 3 %, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi.

Lai arī decembrī bija vērojams ģenerācijas pieaugums, kopējais saražotās elektroenerģijas apjoms 2014. gadā Baltijā attiecībā pret iepriekšējo gadu samazinājās par 12 % un bija vien 18 602 GWh. Gada izteiksmē Latvijā bija vērojams elektroenerģijas ģenerācijas apjoma samazinājums par 19 %; Lietuvā – par 16 %, bet Igaunijā – par 7 %. To galvenokārt veicināja 2013. gada decembrī ekspluatācijā nodotais *Estlink-2* starpsavienojums starp Skandināviju un Baltiju, kas deva plašāku pieeju lētākas elektroenerģijas importam no Skandināvijas valstīm.

Kopumā decembrī Baltijas valstis saražoja 74 % no nepieciešamā elektroenerģijas apjoma. Lielākais importa apjoms Lietuvai – 68 %; Latvija importēja 35 % no nepieciešamās elektroenerģijas apjoma, bet Igaunija saražoja par 31 % vairāk elektroenerģijas nekā patērēja.

2014. gada griezumā bilances rādītāji būtiskas atšķirības neuzrāda, kopējais Baltijas valstu saražotās elektroenerģijas apjoms bijis 75 % no nepieciešamā daudzuma. Lietuva arī 2014. gada kopējā izteiksmē bija lielākais deficīta reģions, importējot 69 % no nepieciešamā elektroenerģijas apjoma; Latvija importēja 31 % no nepieciešamās elektroenerģijas apjoma, bet Igaunija gadu noslēdza ar 36 % lielu elektroenerģijas pārpalikumu.

4. att. Elektroenerģijas ģenerācija un patēriņš Baltijā pa mēnešiem (GWh/mēn.) (*avots: PSO)*

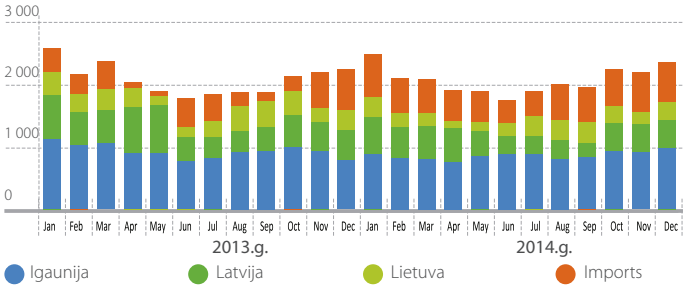

Siltie klimatiskie apstākļi 2014. gada sākumā par 1 % samazina elektroenerģijas patēriņu Baltijā

Vērtējot kopējo 2014. gada statistiku, redzams, ka līdz ar salīdzinoši silto gada sākumu kopējais gada elektroenerģijas patēriņa apjoms Baltijā samazinājies par 1 % attiecībā pret iepriekšējo gadu. Patēriņa apjoms Latvijā samazinājies par 2 %; Lietuvā – par 1%, bet Igaunijā – par 0,5%.

Savukārt apkures sezona un vēsākie laika apstākļi veicināja pieaugumu elektroenerģijas patēriņam, kas Baltijā decembrī pieauga par 10 %, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, un pakāpās līdz augstākajam punktam kopš 2014. gada janvāra – 2 353 GWh. Kāpums bija novērojams Igaunijā, kur elektroenerģijas patēriņš palielinājās par 9 %, salīdzinot ar novembri. Latvijā patēriņš pieauga par 8 %, bet Lietuvā par 6 % (sk. 5. att.).

5. att. Elektroenerģijas tirdzniecības plūsmas (*Elspot*), patēriņa un ražošanas vidējie rādītāji Baltijā 2014. gada decembrī (GWh)
(avots: *PSO, Nord Pool Spot*)

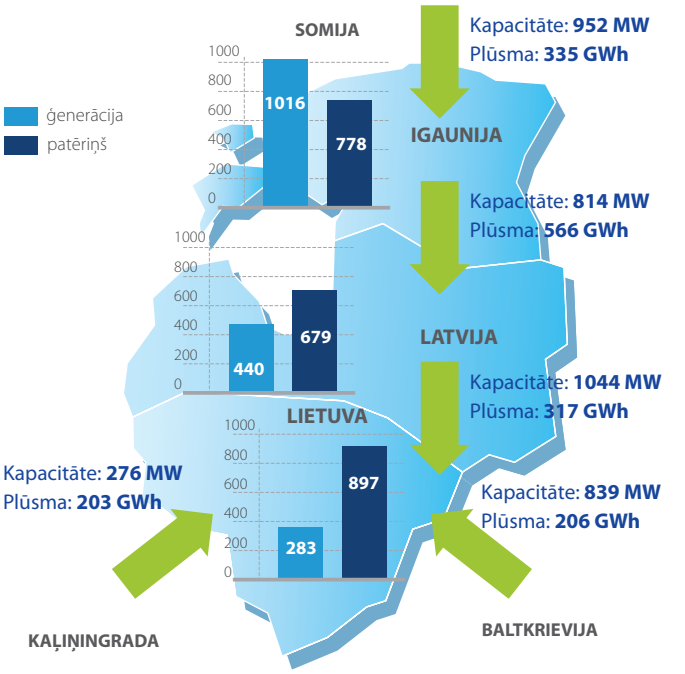

Estlink-2 nodrošinājis divkārši lielu importētās elektroenerģijas apjomu no Somijas

2013. gada decembrī ekspluatācijā nodotais *Estlink-2* savienojums 2014. gadā veicinājis lētākas elektroenerģijas importu no Somijas un sniedz iespēju izvērtēt situāciju, vai izdevīgāk ražot vai iepirkt. Cenu starpība un piegādes pieejamība liecina, ka importēt ir izdevīgāk. Tādējādi 2014. gadā bija 131 % liels pieaugums importētajā elektroenerģijas apjomā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.

Kopumā importa apjoms pārsniedza 2013. gada apjomu visos mēnešos, izņemot jūliju un decembri, kad attiecībā pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu tas samazinājās par 14 % un 7 %. Cita starpā šobrīd ir publicēts *Estlink-2* starpsavienojuma plānoto remontdarbu grafiks, un informācija liecina, ka tas strādās ar pilnu kapacitāti līdz pat šī gada jūnijam. Brīdī, kad tiks veikti četru dienu remontdarbi, par 40 % samazinot kopējo pārvades kapacitāti, būs īslaicīgi ierobežojumi lētākam elektroenerģijas importam no Skandināvijas.

Pēc tam, kad novembrī vidējā pieejamā jaudas pārvades kapacitāte starp Somiju un Igauniju sasniedza savu līdz šim augstāko atzīmi – 980 MW, decembrī tā samazinājās līdz 952 MW (3 % samazinājums), taču joprojām spēja nodrošināt, ka elektroenerģijas cenas Somija un Igaunijā bija vienādas lielākajā daļā mēneša stundu (vidēji 97 %). Līdz ar elektroenerģijas cenu samazinājumu Skandināvijas valstīs un patēriņa pieaugumu Baltijas importētās elektroenerģijas apjoms no Somijas palielinājās par 28 %, salīdzinot ar novembri, un sasniedza savu 8 mēnešu augstāko atzīmi – 334 GWh (sk. 6. att.).

6. att. Elektroenerģijas piegāde starp Somiju un Baltiju
(GWh) *(avots: Nord Pool Spot)*

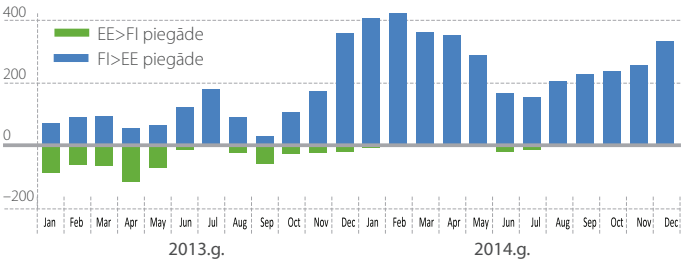

Ūdens pietece Daugavā 2014. gadā – 34 % zem ilggadējā vidējā novērojumu līmeņa

Decembrī joprojām bija vērojama salīdzinoši maza ūdens pietece Daugavā – 215 m³/sek, kas atpalika no daudzgadu vidējā novērotā pieteces daudzuma šajā periodā par 45 %. 2014. gads izvērtās salīdzinoši sauss, līdz ar to kopējā gada izteiksmē vidējais ūdens pieteces daudzums Daugavā bija vien 373 m³/sek, kas, salīdzinot ar daudzgadu vidējo rādītāju, ir par 34 % mazāks (sk. 7. att.).

7. att. Ūdens pietece Daugavā (m³/s)

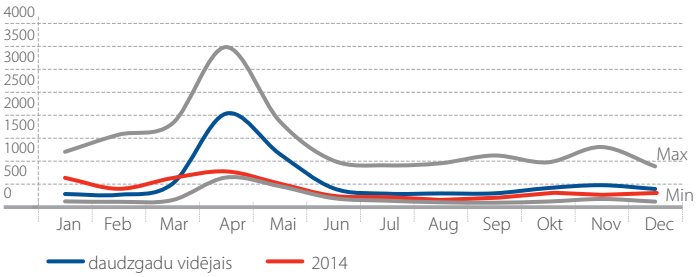

Zemais ūdens pieteces apjoms Daugavā negatīvi atspoguļojas arī Daugavas hidroelektrostaciju elektroenerģijas izstrādē. Kā redzams 4. attēla otrajā daļā, Daugavas HES 2014. gada laikā saražoja 1 895 GWh, kas ir par 33 % mazāk nekā 2013. gadā. Turklāt decembrī saražotais apjoms samazinājās līdz 82 GWh, kas ir par 21 % mazāk nekā 2014. gada novembrī un par 68 % mazāk nekā 2013. gada decembrī (sk. 8. att.).

8. att. DHES saražotais elektroenerģijas apjoms (GWh)

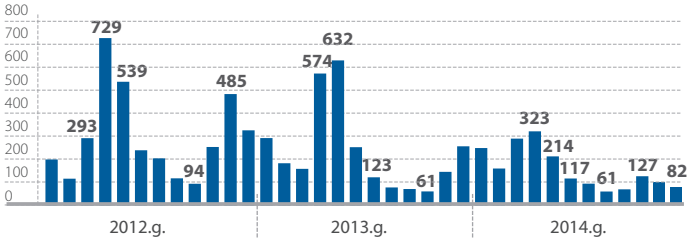

9. att. Ūdens rezervuāru aizpildījums Skandināvijā. (%)

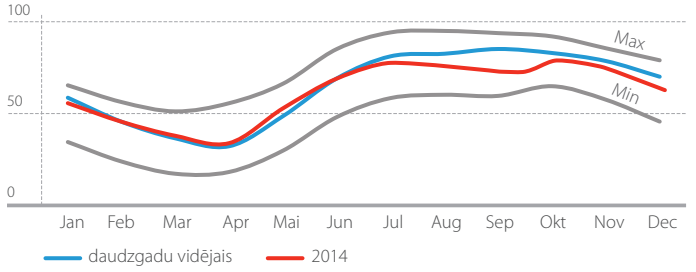

Izejvielu cenu izmaiņas un CO_2 emisijas kvotu cenu paaugstināšanās iespaido elektroenerģijas cenas Eiropā

Situācija ogļu tirgū turpinājās bez izmaiņām arī 2014. gada pēdējos divos mēnešos, un gadu tirgus noslēdza pie vēl zemākas atzīmes – 65,88 USD/t. Pēc tam, kad oktobrī tirgus zaudēja 3,3 % savas vērtības, novembrī tas turpināja sarukt, zaudējot vēl 3,3 %, un gadu noslēdza, vērtībai decembrī samazinoties par 8,1 %. Tādējādi gada griezumā ogļu tirgus cena samazinājās par 20 %. Par pamatu ievērojamai lejupslīdei jāmin liels pārpalikums ogļu piegāžu apjomos, kā arī gāzes cenas Eiropas kontinentālajā tirgū, kas samazinājās līdz ar būtisko naftas produktu cenu kritumu.

Kamēr kurināmā cenas turpināja slīdēt zemāk, būtisks pieaugums pēc gada pirmajā pusē novērotā kritiena turpinājās CO_2 emisijas kvotu cenā. Pēc tam, kad oktobrī cena pieauga par 8,8 %, tā turpināja virzīties augšup arī novembrī un decembrī, savai vērtībai pievienojot attiecīgi 10,7 % un 2,7 %. Tā rezultātā CO_2 emisijas kvotu cena 2014. gada laikā pacēlās par 43,1 %. Cenas pieaugumu lielā mērā veicināja pozitīvākas perspektīvas plānotajām tirgus reformām, ar ko plānots samazināt tirgū esošo CO_2 emisijas kvotu apmērus, kas šobrīd rada lielu pārpalikumu.

Lai arī zemākas kurināmā izmaksas veicināja elektroenerģijas *forward* cenu samazinājumu, to daļēji kompensēja cenas pieaugums CO_2 kvotu tirgū. Tādējādi elektroenerģijas forward cena 2015. gadam Vācijas tirgū decembrī samazinājās par 3,3 %, bet Skandināvijas tirgū par 3,7 %. Lai arī stabils ūdens daudzums Skandināvijas hidroelektrostaciju rezervuāros veicina domāt, ka straujam cenu kāpumam nav izteikta pamata, mainīgie tirgus apstākļi nerada labvēlīgus kritērijus turpmākai cenu kustības prognozei, ko lielā mērā noteiks situācija globālajos izejvielu tirgos un reformu attīstība CO_2 emisijas kvotu jomā.

10. att. Vācijas un Skandināvijas tirgu elektroenerģijas cenas, ogļu un CO_2 emisijas kvotu cenas *(avots: SKM)*

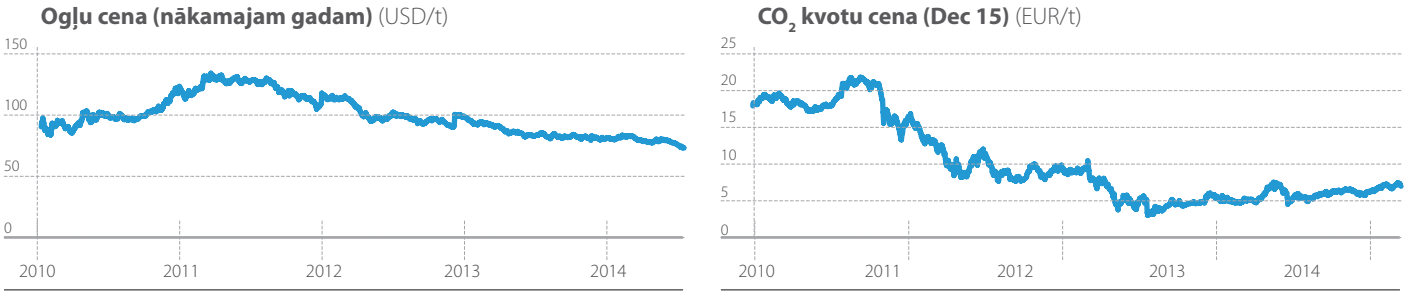

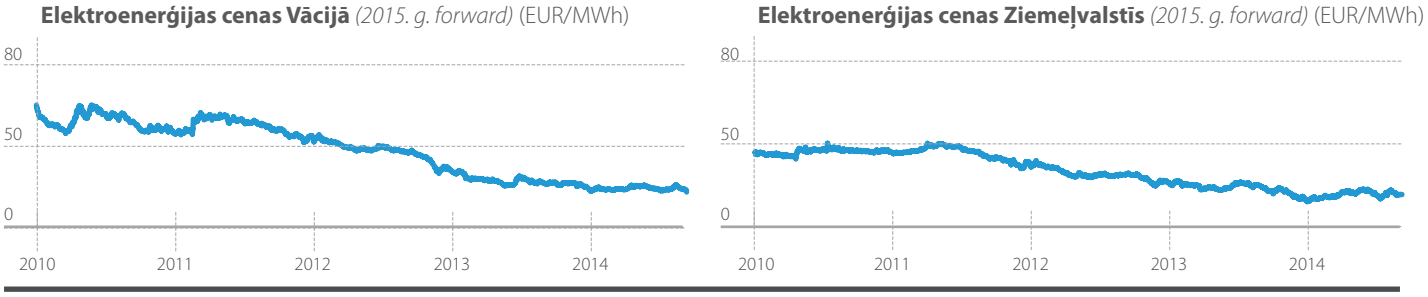

Enerģijas publiskais tirgotājs

Paredzams, ka no 2015. gada 1. aprīļa obligātā iepirkuma komponente nemainīsies

Andris Cakuls, AS „Enerģijas publiskais tirgotājs" valdes priekšsēdētājs

Apkopojot datus par 2014. gada elektroenerģijas obligātā iepirkuma (OI)* izmaksām, AS „Enerģijas publiskais tirgotājs" ir aprēķinājusi un iesniegusi Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijai (SPRK) apstiprināšanai jaunās obligātā iepirkuma komponentes (OIK), kas stāsies spēkā 2015. gada 1. aprīlī.

Jauno OIK aprēķinā AS „Enerģijas publiskais tirgotājs" ir ņēmusi vērā mērķdotāciju OIK samazināšanai, līdz ar to paredzams, ka kopējā obligātā iepirkuma komponente ar 2015. gada 1. aprīli nemainīsies un būs 2,679 centi/kWh.

2015. gada 1. janvārī Latvijā elektroenerģijas tirgus ir pilnībā atvērts, tādējādi spēkā esošo OIK komponenti maksā ikviens elektroenerģijas lietotājs. SPRK iesniegtie aprēķini paredz, ka arī no 1. aprīļa OIK maksājums ne juridiskiem klientiem, ne arī mājsaimniecībām ikmēneša elektroenerģijas rēķinā nepieaugs. OIK pieauguma ierobežošanas mehānisms, ko finansē no subsidētās elektroenerģijas nodokļa (SEN)** ieņēmumiem, ir nodrošinājis, ka OIK jau otro gadu nav pieaugusi.

Lai arī kopējā OIK ar 2015. gada 1. aprīli nemainīsies, atbilstoši obligātā iepirkuma komponenšu aprēķinam ir mainījies OI komponentes sadalījums starp koģenerācijas un atjaunīgo energoresursu komponentēm. No 1. aprīļa OI koģenerācijas komponente samazināsies līdz 1,667 centiem/kWh (šobrīd – 1,737 centi/kWh), savukārt atjaunīgo energoresursu komponente pieaugs līdz 1,012 centiem/kWh (šobrīd – 0,942 centi/kWh).

Salīdzinot 2014. gadā izmaksāto atbalstu saražotās elektroenerģijas apjomam, ir redzams, ka vismazākais atbalsts uz kWh ir nepieciešams lielajām koģenerācijas stacijām (SIA „Fortum Jelgava", AS „Latvenergo" TEC) un vēja elektrostacijām. AS „Latvenergo" koģenerācijas staciju jaudu maksājuma īpatsvars pēc SEN nomaksas kopējās OI izmaksās 2014. gadā ir faktiski nemainīgs – 39 %. AER īpatsvars kopējās OI izmaksās ir 37 %, bet pārējo gāzes koģenerācijas staciju īpatsvars ir 24 %.

Atbilstoši grozījumiem Elektroenerģijas tirgus likumā AS „Enerģijas publiskais tirgotājs" (EPT) no 2014. gada 1. aprīļa pilda publiskā tirgotāja pienākumus. Tam normatīvajos aktos ir noteikti īpaši pienākumi iepirkt elektroenerģiju, kā arī veikt jaudas maksājumus ražotājiem, kuri ir ieguvuši tiesības uz valsts atbalstu elektroenerģijas ražošanai no atjaunīgajiem energoresursiem un efektīvās koģenerācijas procesā.

* Elektroenerģijas obligātais iepirkums (OI) ir valsts noteikts atbalsta mehānisms elektroenerģijas ražotājiem, paredzot tā finansēšanu no elektroenerģijas galalietotāju maksājumiem. Elektroenerģijas tirgus likums nosaka, ka ražotāji, kuri elektroenerģiju ražo efektīvā koģenerācijā vai elektroenerģijas ražošanai izmanto atjaunīgos energoresursus (AER), var iegūt tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Reizi gadā publiskais tirgotājs iesniedz SPRK atskaiti par OI ietvaros iepirktās elektroenerģijas izmaksām un aprēķina OIK (EUR/kWh), kas jāsedz elektroenerģijas galalietotājiem proporcionāli to elektroenerģijas patēriņam. OIK veido 2 sastāvdaļas – koģenerācijas un atjaunīgo energoresursu komponentes.

** Latvijā 2014. gadā tika ieviests subsidētās elektroenerģijas nodoklis. Tam ir noteiktas trīs likmes: dabasgāzes stacijām – 15 %, atjaunīgo energoresursu stacijām – 10 %, bet 5 % likme galvenokārt ir piemērota nelielām stacijām, kas ar siltumenerģiju nodrošina centralizētās sistēmas un kur nodokļa likmei ir tieša ietekme uz siltumenerģijas tarifu. Valsts gūtie ieņēmumi no SEN mērķdotācijas formātā tiek novirzīti OIK saglabāšanai līdzšinējā līmenī.